

Czad – turbulencje ważnego gracza na Sahelu

ISSN: 2719-9282

Katarzyna Woźniak

Security
in practice

Czad – turbulencje ważnego gracza na Sahelu

Opracowała: Katarzyna Woźniak, 01.05.2021 r.

20 kwietnia 2021 r. komisja wyborcza po raz szósty ogłosiła Idrissa Déby'ego prezydentem Czadu. Nie cieszył się zwycięstwem zbyt długo – kilka dni później zginął w walkach na północy kraju.

Szósta nominacja Idrissa Déby'ego na głowę państwa podobnie jak poprzednia wywołała wiele kontrowersji. Kiedy w 2016 r. Déby kandydował na urząd prezydenta, dopuścił się kilku naruszeń: na czas poprzedzający wybory wprowadzono zakaz organizowania protestów, a w samym dniu wyborów wyłączono internet oraz ograniczono możliwości wysyłania wiadomości tekstowych z telefonów komórkowych. Opozycja oskarżyła także Déby'ego o kradzież setek urn wyborczych[1]. Tegoroczne wybory również wzbudziły wiele protestów. Wprowadzenie ograniczeń związanych z rozprzestrzenianiem się COVID-19 od 1 stycznia 2021 r. uznano za ograniczenie swobody prowadzenia kampanii wyborczej przez innych kandydatów. Największy sprzeciw konkurentów wzbudziła kampania wyborcza Déby'ego, przeprowadzona tuż przed wprowadzeniem ograniczeń[2].

W tegorocznych wyborach partie opozycyjne zdecydowały się połączyć siły: dwunastu liderów zawarło porozumienie i utworzyło wspólny front przeciwko dotychczasowemu prezydentowi[3]. Na ponad miesiąc przed wyborami jeden z nich – Yaya Dillo – został aresztowany. We wczesnych godzinach porannych 28 lutego 2021 r. jego dom został zaatakowany przez prezydenckie siły bezpieczeństwa z synem czadyjskiego prezydenta na czele. Po napotkaniu zbrojnego oporu ze strony domowników otworzyły ogień. W wyniku ostrzału zginęli matka, syn oraz trzech innych krewnych Dillo. Oficjalnym powodem do przeprowadzenia nalotu na dom kandydata na prezydenta oraz jego aresztowanie był brak odpowiedzi na dwa pozwy sądowe[4] – jeden z nich miał dotyczyć oskarżania pierwszej damy o defraudację funduszy przeznaczonych na walkę z pandemią[5]. Po aresztowaniu Dillo główny opozycjonista i największy rywal Déby’ego – Saleh Kebzabo – ogłosił, że wycofuje się z nadchodzących wyborów prezydenckich, ponieważ obawia o życie i bezpieczeństwo swoje i rodziny[6].

Po tych wydarzeniach Stany Zjednoczone wezwały organy nadzoru wyborczego i sądy Czadu, aby zapewniły sprawiedliwe, przejrzyste i demokratyczne wybory. Natomiast Organizacja Narodów Zjednoczonych zobowiązała rząd czadyjski do przeprowadzenia dochodzenia w sprawie aresztowania Dillo[7]. 9 kwietnia 2021 r., na trzy dni przed planowanymi wyborami, aresztowano kilku polityków opozycji. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wydało oświadczenie, w którym poinformowało, że zatrzymane osoby – wśród nich miał być lider jednej z opozycyjnych partii Dinamou Daram[8] – podróżujące samochodami o fałszywych tablicach rejestracyjnych, wypełnionymi bronią, są podejrzane o spisek dotyczący zabójstwa kilku innych polityków oraz członków komisji wyborczych, a także o podłożenie bomb w niektórych lokalach wyborczych.

Ponieważ komisja wyborcza (CENI) nie była w stanie zorganizować wyborów poza granicami Czadu[9], udział w nich mogli wziąć tylko obywatele na stałe zamieszkujący kraj. Po zamknięciu lokali wyborczych rozpoczęło się liczenie głosów. Na ogłoszenie wstępnych wyników urzędnicy mieli czas do 25 kwietnia 2021 r. Wśród sześciu kandydatów na stanowisko prezydenta Czadu znaleźli się były premier Albert Pahimi Padacke oraz była minister produkcji rolnictwa Lydie Beassemda [10]. Pierwsze wyniki wyborów wskazały, że prezydentem zostanie po raz szósty Idriss Déby, ponieważ zdobył ponad 50% głosów[11].

W tym samym czasie Stany Zjednoczone i Wielka Brytania nakazały w trybie natychmiastowym opuścić swoim obywatelom i dyplomatom Czad. Powodem miały być

zbliżające się do stolicy dwa konwoje uzbrojonych rebeliantów, należące do FACT (Front for Change and Concord in Chad) – grupy polityczno-wojskowej, założonej w 2016 r. przez byłych oficerów czadyjskiej armii z siedzibą we wschodniej Libii (dokładnie w górach Tibesti przy libijsko-czadyjskiej granicy). Osoby, które dla nich walczą, wywodzą się z plemion Mahadi, Gorana oraz Tubu. Niektórzy pochodzą także z plemienia Zaghawa, do którego należał Déby. FACT wraz z Libyan National Army (LNA) Khalify Haftara zawarli pakt o wzajemnej nieagresji. Owocem wzajemnego porozumienia było uzbrojenie rebeliantów przez Haftara w 400-450 samochodów z ciężkim sprzętem wojskowym. Według nieoficjalnych danych uważa się, że rebelianci zostali przeszkoleni przez wspierające Haftara rosyjskie siły zbrojne[12]. Podobnie jak opozycja, rebelianci dążyli do obalenia Déby’ego.

Stolica Czadu – N’Djamena – z lotu ptaka.

FACT regularnie prowadzi starcia z czadyjską armią. W dniu wyborów członkowie grupy zdobyli garnizony w pobliżu północnych granic Czadu z Nigrem i Libią, a następnie przesuwali się na południe w kierunku stolicy. Według doniesień rządowych rebelianci zostali zatrzymani przez czadyjskie wojsko ok. 300 km przed N’Djameną (stolicą Czadu)[13]. Osiem dni po wyborach, tj. 19 kwietnia 2021 r., siły bezpieczeństwa poinformowały, że w ciągu

tygodnia zabito 300 rebeliantów, a 150 wzięto do niewoli. Wśród aresztowanych osób było trzech wysoko postawionych urzędników FACT. W walce zginęło 5 czadyjskich żołnierzy, a 36 zostało rannych[14].

19 kwietnia komisja wyborcza oficjalnie ogłosiła, że Idriss Déby po raz szósty wygrał wybory, zdobywając 79,3% głosów poparcia. Po ponownej reelekcji prezydent odwiedził czadyjskich żołnierzy, którzy odpierali atak rebeliantów[15]. W trakcie pobytu na linii frontu przejął dowodzenie i podczas jednej z walk odniósł rany, od których zmarł 20 kwietnia. Zgodnie z czadyjskim prawem po śmierci prezydenta władzę przez okres 30-90 dni sprawuje przewodniczący parlamentu – w tym czasie należy przygotować następne wybory. Jednak tym razem stało się inaczej: władzę przejęła rada wojskowa pod dowództwem Mahamata Idrissa Déby’ego, syna zmarłego prezydenta, która rozwiązała rząd i konstytucję. Granice kraju zostały zamknięte, wprowadzono godzinę policyjną[16], ustanowiono 14-dniowy okres żałoby narodowej[17], a prezydentem na okres 18 miesięcy został mianowany Mahamat Déby[18]. W tym czasie mają powstać nowe instytucje, które będą dążyć do przeprowadzenia wolnych, demokratycznych i przejrzystych wyborów, natomiast do czasu utworzenia nowej konstytucji funkcjonować ma karta przejściowa.

Po ogłoszeniu, że władzę w Czadzie przejmuje rada wojskowa, a nowym prezydentem zostaje Mahamat Déby, rebelianci oświadczyli, że będą kierować się na stolicę. FACT uważa, że takie działanie jest zamachem stanu, a mianowanie syna dotychczasowego prezydenta stanowi początek do wprowadzenia monarchistycznych rządów w Czadzie[19].

Mahamat Idriss Déby to 37-letni, czterogwiazdkowy generał o przydomku „Kaka”. Był szefem elitarniej gwardii prezydenckiej (DGSSIE), która nadzorowała bezpieczeństwo prezydenta. Pełnił także funkcję dowódcy czadyjskich sił zbrojnych, które uczestniczyły w misji pokojowej ONZ w północnym Mali. W 2000 r. odbył szkolenia w szkołach wojskowych: czadyjskiej Groupement des Écoles Militaires Interarmées du Tchad oraz francuskim Lycée Militaire w Aix-en-Provence, w której spędził kilka miesięcy. Po powrocie do Czadu szybko zdobywał kolejne stopnie wojskowe. W latach 2013-2014 ściśle współpracował z francuskimi oddziałami w ramach operacji Serval. Od śmierci ojca piastuje urząd głowy państwa, przewodniczy wojskowej radzie przejściowej (15 generałów) i radzie ministrów, którą sam powołał (69 osób)[20].

Czadyjczycy po ogłoszeniu śmierci prezydenta wpadli w panikę i zaczęli masowo wyjeżdżać na peryferia w obawie przed wybuchem zamieszek pomiędzy rebeliantami a wojskiem w miastach. 21 kwietnia 2021 r., na dwa dni przed pogrzebem, bazy FACT w północnej części kraju zostały zbombardowane. Pomimo tego grupy rebeliantów wciąż zbliżają się do stolicy.

W piątek 23 kwietnia 2021 r. na Place de la Nation w N'Djamena odbyła się ceremonia pogrzebowa Idrissa Déby'ego. Uczestniczyli w niej przedstawiciele państw afrykańskich oraz prezydent Francji. Emmanuel Macron przedstawił przy tej okazji swoją propozycję dotyczącą tymczasowego sprawowania władzy – wprowadzenie systemu mieszanego, obejmującego rządu cywilno-wojskowe, czyli cywilny prezydent i wojskowy wiceprezydent. Pomysł poparła częściowo opozycja[21].

Śmierć Idrissa Déby'ego nie pozostanie bez znaczenia dla bezpieczeństwa Sahelu. Wojska czadyjskie mają opinię najlepszych w regionie i wielokrotnie wspierały inne państwa w walce z islamistami. W Nigerii czadyjskie oddziały pomagały walczyć z Boko Haram w obszarze jeziora Czad. Teraz ze względu na napiętą sytuację w Czadzie jego żołnierze musieli wrócić do ojczyzny, zostawiając Nigeryjczyków z narastającymi atakami terrorystów z Boko Haram[22]. Idriss Déby był oskarżany przez organizacje międzynarodowe o częste łamanie praw człowieka oraz sprawowanie rządów autorytarnych, jednak państwa afrykańskie, Unia Europejska, ONZ oraz Stany Zjednoczone pozwalały na takie działania ze względu na pomoc udzielaną przez Czad misji MINUSMA. W Mali służyło w niej 1400 czadyjskich żołnierzy, a od 16 lutego 2021 r. wysłano kolejnych 1200[23]. Zaniepokojona śmiercią prezydenta Déby'ego jest Francja, która obawia się utraty tradycyjnie silnych więzi z Czadem. O mocnych związkach obu państw świadczy fakt, że Francja dwa razy pomogła czadyjskiemu prezydentowi zwalczyć rebelie na północy kraju (w 2008 i 2019 r.), Czad jest także miejscem operacji wojskowej Barkhane, która rozmieszcza wojska na całym Sahelu w celu zwalczania islamskiego ekstremizmu[24].

Wygranie wyborów i śmierć Idrissa Déby'ego w ciągu doby wzbudziła światowe zainteresowanie. Środowisko międzynarodowe z uwagą śledzi poczynania rady wojskowej i tymczasowego prezydenta. Pierwszym problemem, z jakim będzie musiała się zmierzyć nowa władza, to niezadowolenie opozycji oraz rebeliantów z FACT, które nie uznają nowo powstałego porządku. Największe obawy wzbudza jednak działalność tzw. Państwa Islamskiego i Al-Kaidy, które na pewno wykorzystają powstałe zamieszanie w Czadzie.

- [1] *Chad's President Idriss Deby wins fifth term*, „BBC News”, 22.04.2016, <https://www.bbc.com/news/world-africa-36110158>, 24.04.2021.
- [2] Z. Salih, *The lockdown was political': Chad under strain ahead of election*, „The Guardian”, 25.01.2021, <https://www.theguardian.com/global-development/2021/jan/25/the-lockdown-was-political-chad-under-strain-ahead-of-election>, 24.04.2021.
- [3] *Protests erupt in Chad as Deby nominated to run for sixth term*, „Aljazeera”, 6.02.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/6/chad-police-confront-protesters-as-deby-nominated-for-sixth-term>, 24.04.2021.
- [4] *Chad opposition leader says several relatives killed in home raid*, „Aljazeera”, 28.02.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/28/chad-opposition-candidate-says-security-forces-raided-his-home>, 24.04.2021.
- [5] R. Hoinathy, *Chad's turbulent presidential polls...*
- [6] *Chad opposition leader quits presidential race after shootout*, „Nation Africa”, 1.03.2021, <https://nation.africa/kenya/news/africa/chad-opposition-leader-quits-presidential-race-after-shootout-3308504>, 24.04.2021.
- [7] *Chad counts votes as President Deby seeks to extend 30-year rule*, „Aljazeera”, 11.04.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/11/voters-in-chad-head-to-polls-as-leader-deby-seeks-sixth-terms>, 24.04.2021.
- [8] *Chad makes arrests over alleged pre-election bomb and murder plot*, „Reuters”, 10.04.2021, <https://www.reuters.com/world/middle-east/chad-makes-arrests-over-alleged-pre-election-bomb-murder-plot-2021-04-09/>, 24.04.2021.
- [9] R. Hoinathy, *Chad's turbulent presidential polls...*
- [10] *Chad counts votes as President Deby seeks to...*
- [11] *US orders non-essential personnel out of Chad over fears of rebel attacks on capital*, „The Guardian”, 18.04.2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/apr/18/us-orders-non-essential-personnel-out-of-chad-over-fears-of-rebel-attacks-on-capital>, 24.04.2021.
- [12] *Who are Chad's FACT rebels and what are their goals?*, „Aljazeera”, 21.04.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/21/who-are-chads-fact-rebels-and-what-are-their-goals>, 24.04.2021.
- [13] *Who are the rebels that killed Chadian president Deby?*, „TRT World”, 21.04.2021, <https://www.trtworld.com/africa/who-are-the-rebels-that-killed-chadian-president-deby-46068>, 24.04.2021.
- [14] *Chad military says it killed 300 rebels after attempted incursion*, „Aljazeera”, 19.04.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/4/19/over-300-rebels-five-soldiers-killed-in-northern-chad>, 24.04.2021.

[15] *Chad's Idriss Deby wins 6th term as army fends off rebel advance*, „Aljazeera”, 20.04.2021,
<https://www.aljazeera.com/news/2021/4/20/chads-idriss-deby-wins-6th-term-as-army-fends-off-rebel-advance>, 24.04.2021.

[16] *Chad President Idriss Deby has died: Army spokesman*, „Aljazeera”, 20.04.2021,
<https://www.aljazeera.com/news/2021/4/20/chads-president-deby-has-died-of-injuries>, 24.04.2021.

[17] *Deby's death and Chad's next day: This is what the army announced*, „Aljazeera”, 20.04.2021,
<https://www.aljazeera.com/news/2021/4/20/chads-military-announces-new-interim-government-after-deby-death>, 24.04.2021.
<https://www.aljazeera.com/news/2021/4/21/debys-son-named-president-of-the-republic-of-chad>, 24.04.2021.

[19] *Rebels threaten to march on capital as Chad reels from president's battlefield death*, „Reuters”, 21.04.2021
<https://www.reuters.com/world/africa/rebels-threaten-march-capital-chad-reels-presidents-battlefield-death-2021-04-21/>, 24.04.2021.

[20] Ze strony ojciec wywodził się z grupy etnicznej Zaghawa, a ze strony matki – z grupy Goran, z której pochodzi również jego żona. M. Olivier, *Chad: Who is Mahamat Idriss Déby, son of the late President Idriss Déby Itno?*, „The Africa Report”, 21.04.2021,
<https://www.theafricareport.com/81876/chad-who-is-mahamat-idriss-deby-son-of-the-late-president-idriss-deby-itno/>, 24.04.2021.

[21] E. Mcallister, *Ahead of Deby's funeral, Chad rebels say command hit by air strike*, „Reuters”, 23.04.2021,
<https://www.reuters.com/article/us-chad-deby-rebel-idUSKBN2CA00R>, 24.04.2021.

[22] *Nigeria Warily Eyes Border After Chad Leader's Death*, „capitalfm”, 23.04.2021,
<https://www.capitalfm.co.ke/news/2021/04/nigeria-warily-eyes-border-after-chad-leaders-death/>, 24.04.2021.

[23] *Crisis in Chad threatens West Africa counterterrorism efforts*, „Critical Threats”, 21.04.2021
<https://www.criticalthreats.org/analysis/warning-update-crisis-in-chad-threatens-west-africa-counterterrorism-efforts>, 24.04.2021.

[24] *Chad Army Says It Has Stopped Rebel Advance Toward Capital*, „Voice of America”, 19.04.2021,
<https://www.voanews.com/africa/chad-army-says-it-has-stopped-rebel-advance-toward-capital>, 24.04.2021.